

obćenita mjerila za ocjenjivanje dobra ili zla: kao što estetika postavlja neoboriva i obćenita mjerila za prosudjivanje liepa i ružna.

Nije li puka tlapnja, da su ta mjerila neoboriva, obćenita, absolutna? Estetične i etične presude mogle bi možda biti obsjene? Pojmovi sklada i nesklada, liepa i ružna, dobra i zla . . . možda su samo utvore naše, kojim u objektivnoj bitnosti dotičnih tvorova i pojava nema ni traga?

Sve te sumnje iztaknuo je Spinoza.² Ali one ne stoje. Najplemenitija ćutila naša — oko i uho — baš su tako fiziološki ustrojena, da nam se sklad boja i glasova . . . nužno militi mora. Ta harmonija mili nam se pako rad stalnih brojevnih razmjera medju bojama i medju glasovi . . . Zato i sud o tom sladu ne može biti subjektivan, relativan, već samo objektivan, absolutan.

Predpostavimo li sada zdrava ćutila u svih ljudi, možemo apodiktično tvrditi nužnost i obćenitost ociena estetičnih. A što za ocjene estetične činimo, još nam je laglje činiti za ocjene etične. Sklad i ljepotu volje jače i jasnije ćutimo od sklada i ljepote boja, glasova . . . jer su odnošaji voljni u našoj nutrini, dočim su razmjeri boja i glasova izvan nas.

Proti objektivnosti estetičnih i etičnih ocjena ne mogu dakako svjedočiti oni ljudi, kojim boluju ili pače manjkaju organi, nuždni za takvo ocjenjivanje; ne mogu svjedočiti zato, što ne znadu ništa o čuvstvu milja ili nemilja, koje pobudjuju odnošaji skladni ili neskladni. Tako sliepac nema ni pojma o skladu boja, gluhak o harmoniji glasova; podpun ludjak jamačno ne ée imati pojma ni o jednom, ni o drugom, a najmanje o skladu volja.

Ako li se ljudi zdravih organa svojim presudami razlikuju, polazi to samo odtud, što izriču obično sudove popriečne